

UDK 616.12-089:929 Пано И.
616.12-089(497.1)(091)
COBISS.SR-ID 138459657

AKADEMIK PROF. DR ISIDOR PAPO - ŽIVOT I DELO NAJPOZNATIJEG JUGOSLOVENSKOG KARDIOHIRURGA

Borislava Radmilo (1), Jaroslav Kolbas (2), Miroslava Đukić Smiljanić (2), Vesna Stanojević Vuletić (3), Mirjana Puškarević (4), Deže D. Babinski (5), Jelena Korizma (6)

(1) DOM ZDRAVLJA ŽABALJ; (2) DOM ZDRAVLJA KULA; (3) DOM ZDRAVLJA ODŽACI; (4) DOM ZDRAVLJA NOVI SAD; (5) DOM ZDRAVLJA KANJIŽA; (6) DOM ZDRAVLJA SREMSKA MITROVICA

Sažetak: Prof. dr Isidor Papo je akademik, general i jedan od pionira kardiohirurgije u Jugoslaviji, koji je prvi izveo operaciju na otvorenom srcu 1951.godine. Svojim neumornim radom, upornošću i radoznalošću, spasao je živote mnogih ljudi, uveo jugoslovensku hirurgiju u svetski vrh, a svoje studente podstakao da nastave njegov put i da ga prevaziđu.

Ključne reči: Isidor Papo, kardiohirurgija, Judin Papova metoda, vojna bolnica, klinika, akademik

UVOD

Prof. dr Isidor Papo je bio jedan od najuglednijih lekara bivše Jugoslavije. Rođen je 13. decembra 1913. godine u maloj hercegovačkoj kasabi, Ljubiškom. Bio je treće dete opštinskog službenika Jozefa Papa, Sefarda, i njegove supruge Klare rođ. Levi [1,2,3]. Kada je stasao za školu, porodica se preselila u Mostar gde je mladi Isidor završio Gimnaziju. Po svedočenju prof. Papa, detinjstvo u Mostaru će mu ostati u najlepšoj uspomeni, a prijateljstva koje je stekao u tom gradu gajiće do kraja života [5]. Decembra meseca 1932. godine, odlazi da studira na sveučilištu u Zagrebu. Sve je ispitate dao u rekordnom roku sa najboljom ocenom 10. U toku studiranja na mladog Papa najviše uticaja imali suprof. dr Drago Perović (jedan od najpoznatijih anatoma toga vremena) i prof. hirurgije, dr Julije Budisavljević, koji su u njemu podstakli želju u njemu da se bavi hirurgijom. Papo je bio „opsednut“ savršenom hiruškom tehnikom koja je u periodima nesavršene anestezije bila odlučujući faktor preživljavanja pacijenta. Nakon Fakulteta, obavezan staž i vojnu obavezu završio je u Sarajevu. 1939. godine se već osećao jak fašistički uticaj u Kraljevini Jugoslaviji i bilo je teško dobiti zaposlenje. Za Jevreje je važio „numerus clausus“ za zapošljavanja u javnim ustanovama. Kada je raspisan konkurs za lekara u sarajevskoj bolnici, tadašnji Ministar zdravlja Budisavljević je dao prednost mladom Papu nasuprot kandidatu za koga je urgirao knez Pavle [1,2]. Tako započinje Papova karijera hirurga koja je trajala 42 godine. Dobio je specijalizaciju iz ginekologije, ali je ubrzo počeo rat koji sve to prekida. Papo biva mobilisan u hirušku ekipu Zetske divizije.

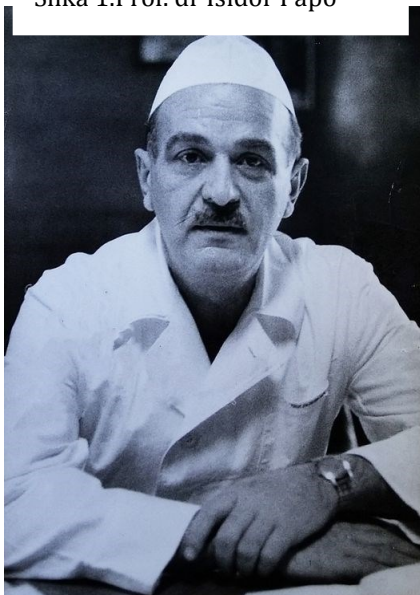
Nakon potpisivanja kapitulacije zavladao je opšte rasulo među vojnicima i biva zarobljen od strane Italijana u Nikšiću. Uspeva da ih nagovori da ga puste i beži za Sarajevo. Zahvaljujući domobranskom pukovniku dr Dinku Cvitanoviću dobio je privremeno radno mesto u Sarajevskoj bolnici, gde je na tavanu bolnice i stanovao. Sarajevo je tada bilo pod upravom NDH i Ustaše su zahtevale da se svi Jevreji legitimišu žutom trakom što je Papo odbio. Počinju racije u Sarajevu i Gestapo šalje poziv Papu da se javi. Tad odlučuje da beži za Mostar gde ga dr Koporoc zapošljava u bolnici. Mostar je tad bio pod okupacijom Italijana koji nisu proganjali Jevreje. Jevreji su mogli slobodno da se kreću po Mostaru i okolini. Dr Dinko Cvitanović ga nezaboravlja i poziva ga da beži sa njim preko Splita za Abisiniju, ali Papo ipak odlučuje da ostane u zarobljenoj zemlji. Preko svog druga Salka Fejića dolazi u kontakt sa komunistima 26.09.1941. godine i postaje lekar-hirurg Mostarskog bataljona. Dr Gojko Nikoliš, koji je u to vreme bio načelnik sanitetskog odseka Vrhovnog štaba partizanske vojske, prebacuje ga u svoju hirušku ekipu [1,2]. Zajedno sa dr Mešterovićem čine tim koji će naredne tri godine zbrinjavati desetine hiljada ranjenika. Bilo je u to vreme mnogo improvizacija: šilo se koncem od padobrana, nedostajao je sanitetskog materijala, instrumenata, anestezika, medicinskog osoblja... Kada bi osvojili neko mesto, Papu bi bilo najvažnije da se prikupi hrana i sanitetski materijal kako bi uspeli da pomognu ranjenicima i civilima. Operisao je neumorno, nekada i kontinuirano po 72 sata. Ta ratna hiruška škola je ostavila trag na mladog Papa. Naime, on počinje da pati od nesаницe koja će ga pratiti čitav život. U Jajcu, gde je bio vrhovni štab, vršio je operacije itokom bombardovanja. Papo nije napuštao pacijente na stolu ni za vreme

najžešćih naleta „štuka” kako bi se sakrio. Učestvovao je u borbama i na Neretvi i na Sutjesci tokom kojih je lečio ranjenike i obolele civile od tifusa, a nekejei prenosio do obližnje bolnicena svojim leđima. Papo je bio u koloni ranjenika koje je štitala 3.proleterska divizija na čelu sa Savom Kovačevićem. Na Sutjesci je izbegao smrt i dve nedelje lutao preživlevši kako kaže „škopeći krmke po selima”. U ratu je doživeoi ličnu tragediju kada su mu Ustaše pobile preko 50 članova porodice uključujući brata i sestru [1-5].

1944. godine je u delegaciji na čelu sa dr Nikolišem bio poslat u Barina obuku i saradnju sa savezničkim engleskim i američkim lekarima. Tu će upoznati svoju životnu saputnicu instrumentarku, Anastasiju, Asju rođ. Salakin. Stekao je doživotnog prijatelja lorda Rodni Smita, koji će ga 1969. godine i predložiti za člana Kraljevskog hirurškog koledža. Po povratku iz Italije, odlazi u Novi Sad, a potom na Sremski front gde leči ranjenike. Po završetku rata 1945-1948, boravi na Univerzitetkim klinikama u Moskvi i Lenjingradu gde znanje stiče od istaknutih hirurga A.N Bakunjeva, A.A. Višnjevskog, B.V. Petrovskog i S.S. Judina [1,2]. Specijalistički ispit iz hirurgije polaže 1947. godine. Prof. dr Papo je stekao značajno iskustvo u rekonstrukciji jednjaka, modifikovao je kasnije metodu svog profesora, koja se i sada u literaturi zove Judin Papova metoda. Tada su bile česte kaustične povrede jednjaka izazvane sredstvima za čišćenje u domaćinstvu kao što je masna soda i hlorovodnična kiselina. Prema podacima VMA do 1967. godine profesor Papo je izveo 425 rekonstruktivnih zahvata sa mortalitetom ispod 4%. Za ovu tehniku dobio je brojna međunarodna priznanja [2,5]. Vraća se u Jugoslaviju 1948. godine, gde postaje načelnik Drugog hirurškog odeljenja Glavne vojne bolnice u Beogradu, koja kasnije prerasta u Hiruršku kliniku VMA. Na tom će mestu provesti narednih 30 godina. 1950. godine biva izabran za docenta, 1953. godine postaje vanredni profesor, a 1956. godine redovni profesor hirurgije, načelnik katedre i glavni hirurg u JNA. 1950. godinu provodi na usavršavanju u SAD, na klinkama u Nju Orleansu, Baltimoru i Hjustonu, gde saraduje sa dr Kulijem, stiče znanje iz hirurgije srca, pluća i krvnih sudova. 1951. godine postaje prvi hirurg na tlu Jugoslavije koji je izveo operaciju na srcu.

Pedesetih godina su se radile operacije na „zatvorenom srcu”. U većini slučajeva su to bili zahvati na pacijentima sa urođenim srčanim manama kao što su zatvaranje zaostalog aortoplućnog kanala kod dece, premošćivanje urođenog suženja aorte, arterijskoplućna premošćavanja, kao i zatvorene komisurotomije zaliska plućne arterije kod dece s urođenim cijanotičnim manama. Pored toga redovno se rade i zatvorene komisurotomije mitralnog zaliska i perikardiektomije kod odraslih osoba sa stečenim oboljenjima na srcu. Prof. Papo i njegov tim na VMA od 1960-1961. godine počinju da rade nove, uzbuđljive operacije na „zaustavljenom i otvorenom srcu” u vantelesnom krvotoku i hipotermiji, pomoću ekstrakorporalne cirkulacije.

Slika 1. Prof. dr Isidor Papo

Od 1962.godine u sklopu dijagnostike počinju da se rade kateterizacije i angiografije [2,4].

Uspeva da hirurškim putem leči sve složenije urođene srčane mane. Tako 1965. godine prvi put izvodi operaciju zamene srčanog zaliska arterficialnom protezom. Profesor je na to bio ponosan, jer su se te operacije izvodile svega par godina nakon njihovog izvođenja u SAD, uspešno, sa malo komplikacija i boljom opremom nego u nekim zemljama Evrope. Pacijenti nisu morali da idu na skupeoperacije u inostranstvo. Period od 1960-1981. godine je bio najdinamičniji za prof. Papa. Radio je po 5 operacija dnevno. Po sopstvenom priznanju imao je 20000 operacija od kojih je bilo oko 10000 operacija na srcu, 3500 urođenih srčanih mana, 3500 stečenih. 1850 ljudi je dobilo po dva, tri veštačka zaliska [2,4,5].

Prilikom zemljotresa u Skoplju, organizovao je „vazdušni most”. Avionom su prebacivani teško povređeni na VMA radi operacije. Profesor je, zajedno sa svojim timom, u to vreme radio neumorno preko 20 sati kako bi zbrinuo sve pacijente [4,5].

Bio je lični lekar Josipa Broza- Tita za koga ga je vezivalo ratno drugarstvo. Prilikom tromesečnog putovanja „Galebom” gostovali su zajedno u Tunisu, Libiji, Maroku i Egiptu. Za vreme putovanja, prof. dr Papo je operisao jednog mornara u brodskoj operacionoj sali. Pozivan je u mnoge zemlje da operiše i drži predavanja. Navešćemo samo neke: Vašington 1973, Barselona 1973, Los Anđeles 1973, Čikago 1974, Buenos Ajres 1974, Lima 1974, La Paz 1979, Geteborg 1983, Hjuston 1987. itd, kao i veliki broj predavanja u SFRJ [4,5].

Uporedo je napredovao u vojničkoj službi. U čin general-pukovnik sanitetske službe je unapređen 1975. godine. Bio je član mnogih lekarskih udruženja kao što su: Udruženje hirurga Jugoslavije, Austrijsko društvo traumatologa, Međunarodno društvo hidatologa, Američko društvo kardiologa, Američko društvo vojnih lekara (počasni član), Hirurško društvo Los Anđelesa, Međunarodno društvo hirurga, Englesko društvo hirurga, Britansko društvo grudnih lekara, Kraljevski hirurški koledž Engleske (počasni član), Nemačko društvo hirurga, Grudno-hirurško društvo Bolivije, Društvo hirurga Pariza (počasni član), Međunarodno društvo digestivne hirurgije, član Hirurške akademije Pariza, počasni član Akademije medicinskih nauka Perua, počasni član Akademije medicinskih nauka SLD, dopisni član ANU u Sarajevu, dopisni član JAZU u Zagrebu, redovni član SANU u Beogradu, član Saveta Federacije u Beogradu, počasni doktor Univerziteta u Mostaru. U periodu od 1963. do 1966. godine bio je predsednik Hirurške sekcije SLD-a. Bio je dobitnik i brojnih nagrada i visokih priznanja. Tu su nagrada AVNOJ-a, nagrada Zavrnobih-a, nagrada „22. decembar JNA”, Oktobarska nagrada grada Beograda, Sedmojulska nagrada Republike Srbije, nagrada grada Mostara, nagrada Višnjevskog u Moskvi [2,4,5].

Napisao je preko 218 stručnih radova, 13 obavljenih u inostranim časopisima. Radovi su citirani 285puta. Prvi rad mu je bio 1939. godine objavljen u Lječnikom vesniku br. 11 pod nazivom „Haemangioma medullae spinalis”, a poslednji je „Experience in heart valvulae replacement” štampan 1995. godine u biltenu SANU No.14; pp1-7. Bibliografski se stručni radovi mogu podeliti: u grupu radova koji se odnose na problematiku ratne hirurgije; grupa radova iz domena hirurškog lečenja jednjaka; grupa radova u kojima se raspravlja o svim aspektima rada u kardiovaskularnoj hirurgijikao i o nastalim problemima i njihovom usavršavanju; i heterogena grupa radova sa prikazanim ređim kliničkim slučajevima raznolikih oboljenja u humanoj medicini. Dopisni član Srpske akademije nauka i umetnosti postao je 1961, a redovni 1968. godine. Bio je jedan od glavnih urednika Vojnog udžbenika „Ratna hirugija” iz 1953.godine [3,4,5].

Pratio je svetska zbivanja i iskustva iz Koreje je preneo u knjigu. Podsticao je svoje učenike da se bave eksperimentalnom hirurgijom. Poznato je da su 4 saradnika dr Papa napisali disertaciju iz te oblasti. Njihova saznanja ušla su u doktrinu obrade ratnih povreda u sanitetu naše vojske. Prof. Papo je bio precizan u praćenju svetske literature, uočavao je nedostatke metoda i modifikovao bi ih kako bi imao bolje preživljavanje pacijenata. Poseban interes je imao za postoperativne komplikacije. Prijatelji i saradnici navode da je bio vredan, disciplinovan, pošten i savestan. Ako bi mu 500 operacija bilo uspešno, a jedna neuspešna, više bi bio nesretan zbog te jedne neuspele operacije. Iako je savetovao pacijentima da naprave pauzu u radu da se više odmaraju, on sam nikad nije imao taj balans. Svakodnevno je bio na Klinici od 05:30 do 14 časova, a uveče bi obilazio svoje pacijente. Voleo je i filateliju, skupljao retke ptice, bavio se pčelarstvom, ali bi ga neretko i u vreme odmora zatekli u sali kako pomaže kolegama u zahtevnim delovima operacija. Sa suprugom Asjom je imao lep brak, ali nažalost, bez dece. U slobodno vreme odlazio bi u svoj rodni Mostar, a najveće zadovoljstvo bi mu bilo kada bi mu seljak zahvalio sa „Fala ti đenerale, Bog ti dao zdravlje” [4,5]. I sam je bio podvrgnut velikoj operaciji srca i aorte, koju je uradio njegov prijatelj

dr Kuliu Hjustonu. Iako je želeo, nakon operacije nije više mogao da radi. Penzionisan je 1981.godine. Penzionerske dane proveo je mirno,baveći se naučnim radom. Preminuo je 14.oktobra 1996. godine u 83. godini života. Sahranjen je na Jevrejskom groblju u Beogradu.

Slika 2. - Profesor dr Isidor Papo sa suprugom Asijom 1946.godine

LITERATURA:

1. Jokanović VT, Novaković M, Đuknić M, i ostali. Isidor Papo: život i delo: [1913-1996]. Beograd: Akademija medicinskih nauka - SLD; 2013. COBISS.SR-ID – 276573959.
2. Papo I. Slobodan Kostić: (1902-1986). Beograd: [b. i.]; 1987. COBISS.SR-ID 60425996.
3. Almuli J, Almuli J. Živi i mrtvi: razgovori sa Jevrejima. Beograd: S. Mašić; 2002.COBISS.SR-ID 102895628.
4. Vučinić M.Životna priča jednog hirurga. Novi Sad: Prometej; 2007. COBISS.SR-ID 223516167.
5. Gregorić DP. I lekari su ljudi. Beograd: D.P. Gregorić; 2014.COBISS.SR-ID 207553804.